

Sarayın Terzileri 16-18. Yüzyıl Osmanlı Hassa Kıyafet Birimleri

Bahattin Yaman

İstanbul, Kitap Yayınevi, 2018, 79 Sayfa, ISBN 978-605-105-180-2

Fatih Yusuf TANUĞUR*

Kitabımızın yazarı Bahattin Yaman, lisans ve yüksek lisans eğitimini Marmara Üniversitesinden alırken doktora eğitimini Hacettepe Üniversitesinde tamamlamıştır.

Kitap, “16-18. Yüzyıllarda Osmanlı Saray Erkanı Kıyafetlerini Üreten Birimler” başlığı altında TÜBİTAK’a proje olarak sunulmuş, 1 Şubat 2009 tarih ve 108K559 proje numarası ile kabul edilerek desteklenmiştir. Kitap bu projenin sonuç kısmının gözden geçirilmesi ile ortaya çıkarılmıştır.

Ön söz kısmında kıyafetin insanlık ve Osmanlı toplumundaki yeri, padişahın giymiş olduğu kıyafetler, sarayda kıyafetleri üreten teşkilatın 19. yüzyılda kaldırılarak yerine Batı’dan terzilerin getirildiği, bu teşkilatın birimlerinin sınıflandırılmasından bahsedilmiştir.

Giriş kısmında Osmanlı Devleti’nde ölen padişahların giysilerinin saklanarak kıyafet geleneğinin korunduğu ve günümüzde kıyafet kültürünü izlememizi sağladığı, padişahların aksine padişah eş ve saray kadınlarının kıyafetlerinin saklanmadığı, kıyafetlerin temizliğinden sorumlu çamaşır yıkayıcılar isimli grubun bulunduğu, çalışmada kıyafet birimlerini incelemek için 152 defterin kullanıldığı, hassa hil’at terzilerini incelemek için 80 defterin kullanıldığı, kayıtlarda bulunan bilgiler, kıyafet kültürünün 3 asır boyunca bozulmadığı, kıyafetlerin kimler için hazırlandığı, padişah eşleri ve cariye kıyafetlerinden söz edilmiştir.

Kitap dört bölümden oluşmaktadır. “Birimlerin Çalışma Sistemi” isimli birinci bölümde, Saray ehl-i hıref

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Tarih Bölümü Lisans Öğrencisi, fatihyusuftanugur@gmail.com.

teşkilatında devşirmelerden alınan elemanların 16. yüzyılda arttığı, bu elemanların genellikle Balkanlardan devşirildiği, alınan elemanların küçük yaşlarda olduğu, devşirme sistemine göre alınan elemanların zaman içinde azaldığı, sanata eli yaktın kişilerin kullanılarak yüksek ücretler ile istihdam edildikleri, teşkilatların eleman alımı ve terfi gibi işlemlerin hazinedarbaşının vazifelerinin arasında bulunduğu, kıyafet siparişlerinin de hazinedarbaşı tarafından verildiği, ücretlerin kişiden kişiye göre değiştiği, elemanların yeteneğine göre ücretlerin verildiği, eğer kişi kendisini geliştirir ise ücretinin de artırıldığından söz edilmiştir.

“Hâssa Kumaş Üretim Birimleri” başlıklı ikinci bölüm sekiz kısımdan oluşmaktadır. İlk kısmında ipeklerin Bursa’da üretildiği, daha sonra devlet teşviki ile İstanbul’da saray atölyelerinde de üretilmeye başlandığı, gerekli malzemeleri üretmek için teşkilatların kurulduğu, sultan kıyafetlerinde ipek ve sırmanın ön plana çıktığı, ipekli kıyafetlerin özellikle devlet tarafından kontrol altına alındığı, kıyafetlerin üzerindeki desenlerin nakkaşhane tarafından uygulandığı, her dönemin farklı desenlerinin bulunduğundan söz edilmiştir.

“Hassa İpek İşleyenleri” isimli kısımda hassa ipek işleyenleri grubunun sarayın hem sanatçıları hem de terzileri olarak sınıflandırılabilceği, kıyafet dışında ipekten eşyaların da yapıldığı, padişah için ipekten ürünler, ipeğin Bursa’dan getirildiği ancak ihtiyaç halinde İran’dan da ipek temin edildiği, son dönemlere doğru çalışan sayılarının azaldığından bahsedilmiştir.

“Hassa Simkeşleri” isimli kısımda, grubun isminin defterlerde hangi isim ile bulunduğu, sim kelimesinin anlamı, grubun sadece kıyafetle ilgilenmediği, kıyafetlerde kullanılacak malzemeleri hazırladıkları, grubun eleman sıkıntısı çektiği ve Bursa’ya yetiştirilmek üzere eleman gönderildiği, sırmacı esnafının kendi arasında sınıflara ayrıldığı, sırmaların hazırlanış süreci, yüzyıllara göre sırma işinde çalışan esnafın sayısı, 18. yüzyılda sırmakeşlerin belirli şehirler dışında iş yapmasının yasaklandığından söz edilmiştir.

“Hassa Zerdüzlari” isimli kısımda, grubun isminin kayıtlardaki karşılığı, kelimenin Farsça anlamı, günümüz Türkçesindeki anlamı, zerdüzlerin simkeşlerin üretmiş olduğu malzemeleri kullanarak ürünler üzerine işledikleri, malzemelerin işlenme biçimleri, sırmanın en çok kumaşlar üzerinde kullanıldığından söz edilmiştir.

“Hassa Kemha Dokuyanları” isimli kısımda terziler dışında farklı kumaş üretim birimlerinin de bulunduğu, kemhanın anlamı, kemhanın hangi şehirlerde üretildiği, devletin sıkı bir şekilde kemha üretimini kontrol altında tuttuğu, kemha dokuyucularının yüzyıllara göre eleman sayısı ve unvanlarından söz edilmiştir.

“Hassa Kadife Dokuyanları” isimli kısımda kadife kumaşının kemha kadar ilgi görmediği, kadife dokuyucuları için sarayda ayrı mekânlar tahsis edilse de kemha dokuyanlar kadar kalabalık ve uzun süreli olmadıklarından bahsedilmiştir.

“Hassa Nakışbendleri” isimli kısımda defterlere kemhacılar ile birlikte yazıldığı, nakışbend kelimesinin anlamı, grupta çalışan kişi sayısı, grubun unvanlarından bahsedilmiştir.

“Hassa Aba Dokuyanları” isimli kısımda grubun defterlerde hangi isimle geçtiği, aba teriminin ne anlama

geldiği, aba dokuyucularının görevi, abacılarla terziler arasında davalık sorunlar bulunduğu, zamanla elemanlarının azaldığından söz edilmiştir.

Üçüncü bölüm beş kısımdan oluşmaktadır. İlk başlığı “Hassa Terzileri” olan bölümde hassa terzilerinin sarayın dikim işlerini üstlendikleri, padişahlar ile birlikte sefere gitmelerinin kanun olduğu, grubun maaş ödemeleri ve terfilerin hazinedarbaşının onayı ile birlikte yapıldığı, kaftanın Osmanlı halkı için milli bir kıyafet olduğu, kaftan ile birlikte giyilen kıyafetler, tılsımlı gömleklerin hazırlanışındaki aşamalar, terzilerin atölyeleri, terzilerin kayıtlardaki yeri, terzilerin kadroları ve aldıkları maaşlar, terzilerin içerisinde bulunan imam ve müezzinlerin cemaatle çalışanların namazlarını kıldırmakla görevli olduğu, diğer gruplara imam ve müezzin istihdam edilmezken terziler için istihdam edilmesinin sebebinin Hz. Peygamber’in hırkasına hürmetten olduğu, terzilerin diktikleri kıyafetler, Ramazanın 15’inde basmacıların destimal ürettikleri, müteferrikaların görevleri, terzilerin yüzyıllara göre eleman sayısından bahsedilmiştir.

“Hil’at Terzileri” isimli kısımda hil’atın kelime anlamı, kimlere verildiği, neler verildiği, geleneğin nereye dayandığı, Osmanlı devletinde hil’atın ne anlama geldiği, geleneğin kaldırıldığı zaman, resimlerde hil’at verme geleneği, kayıtlarda hil’at terzilerinden söz edilmiştir.

“Hassa Kürk Terzileri” isimli kısımda grubun kayıtlardaki ismi, kürkün padişah giyiminde önemli bir yeri olduğu, her padişahın farklı bir kürk çeşidini tercih ettiği, ihtiyaç olduğunda dışarıdan kürk ithal edildiği, grupta yüzyıllara göre çalıştırılan eleman ve maaşlarına yer verilmiştir.

“Hassa Başlıkçıları” isimli kısımda kayıtlarda başlıkçılar, başlık çeşitleri, başlıkları hazırlayan esnaf sayısı, başlıkların hazırlanış biçimi, başlıkların kaftanlar gibi korunmadığı ve bunun sebebinin diğer kıyafet biçimlerine göre korunmasının daha zor olduğu, başlıkçılarda yüzyıllara göre çalışan eleman sayısı, sorguç kullanımı ve üretiminden bahsedilmiştir.

“Hassa Çizmecileri” isimli kısımda grubun kayıtlardaki adı ve anlamı, grubun sadece çizme değil ayağa giyilen her türlü ürünü ürettiği, çizme için en önemli ürünün deri olduğu ve bunun için sarayda tabakhanenin bulunduğu, kayıtlarda çizmecilerin yeri, deri sürtünmeye dayanıklı bir malzeme olmadığından nalça denilen madeni bir koruyucu ile çözüm üretildiği ve Osmanlı Nalçacılar grubunun oluştuğundan bahsedilmiştir.

Değerlendirme kısmında, Osmanlı kıyafetlerinin kalitesine bakıldığında bu kalitede ürünlerin üretilebilmesi için takım çalışmasına ihtiyaç duyulduğu, yüzyıllara göre çalışanların durumu, birimlerin kimler için üretim yaptıkları, Osmanlı’da II. Mahmud ile Avrupai kıyafet modasının başladığı, kayıtlarda terziler ve kıyafetler hakkında yeterince bilginin olmadığından bahsedilmiştir.

Bu ayrıntılı kitap, resim, istatistik ve tablolarla zenginleştirilmiş. Eğer Osmanlı terzileri ve kıyafet üretimini merak etmiyorsanız okumanızı tavsiye etmiyorum.